

Επιστημονικό Άρθρο

Βίοι Παράλληλοι: Η Εταιρική Αγωγή υπό το Ελληνικό και το Γερμανικό Δίκαιο περί Αωνύμων Εταιρειών

Γεώργιος Ζουριδάκης

Ερευνητής, Αθηναϊκό Ίδρυμα Παιδείας και Έρευνας, Ελλάδα

Οι ελληνικές διατάξεις περί εταιρικής αγωγής ήτοι του μηχανισμού άσκησης εταιρικών αξιώσεων κατά του Δ.Σ. ήσαν από θέσεώς τους σε ισχύ το 1962 αμφιλεγόμενες. Η εναντίον τους κατά καιρούς κριτική εστίασε στην ασαφή τους διατύπωση, τους περιορισμούς περί ικανότητας διαδίκου, καθώς και την σχέση με το ευρύτερο νομικό πλαίσιο. Ωστόσο, λίγη έως καθόλου προσοχή έχει δοθεί στο γεγονός ότι η διάταξη «μεταφυτεύθηκε», εξήντα περίπου χρόνια πριν, από τη γερμανική έννομο τάξη. Εκτός του ότι αποτελεί εξαιρετική περίπτωση μελέτης από τη σκοπιά του συγκριτικού δικαίου, η προέλευση των άρθρων 22β Ν.2190/1920 και (ήδη) 103-105 Ν 4548/2018 εξηγεί, εν πολλοίς, την έλλειψη εναγωγής των εταιρικών διοικούντων στην Ελλάδα. Το παρόν άρθρο προσφέρει δικαιοσυγκριτική ανάλυση της ελληνικής και γερμανικής εταιρικής αγωγής όπως αυτές εξελίχθηκαν με την πάροδο του χρόνου. Καταδεικνύει ότι η αναποτελεσματικότητα του μηχανισμού αυτού ανάγεται στη διαδικασία μεταφύτευσης και το «μόσχευμα» το ίδιο. Περαιτέρω, αναδεικνύει τον δυναμικό διάλογο που αναπτύσσεται αιτία των μεταφυτεύσεων δικαίου μεταξύ δότριας και λήπτριας εννόμου τάξεως ο οποίος δύναται να συνεισφέρει ουσιαδώς στην αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων.

Λέξεις κλειδιά: εταιρική αγωγή, δίκαιο περί αωνύμων εταιρειών, ευθύνη Δ.Σ., προστασία μειοψηφίας μετόχων, μεταφυτεύσεις δικαίου, ελληνικό δίκαιο, γερμανικό δίκαιο

Εισαγωγή

Οι μεταφυτεύσεις (μεταμοσχεύσεις) δικαίου (legal transplants) διαχρονικά αποτελούν πρακτική ιδιαίτερα προσφιλή στον Έλληνα νομοθέτη. Ήδη από την αρχαιότητα, οι πόλεις κράτη επιδίδονταν στην αναζήτηση του βελτίου δικαίου, μεταμοσχεύοντας (μεταφυτεύοντας) -δηλαδή ιδιοποιώντας, τροποποιημένους ή μη- κανόνες, ρυθμίσεις, διαδικασίες και θεσμούς από άλλες πόλεις-κράτη ή ακόμη και από αλλόφωνα δίκαια (Watson, 1974, 24). Από δε την (ανά) σύσταση του ελληνικού κράτους οι μεταφυτεύσεις δικαίου όχι μόνο αποτέλεσαν -θα μπορούσε να πει κανείς- θεμέλιο λίθο στην οικοδόμηση του (νέου)¹ δικαίου συστήματος, (συνιστώμενο σε αστικό δίκαιο γερμανικής και ελβετικής επιρροής, εμπορικό δίκαιο γαλλικής επιρροής και ούτω καθεξής) αλλά και διατηρούν κεντρικό ρόλο

¹Για το έργο του Μάουρερ βλ. ενδεικτικώς σύντομη επισκόπηση εις Τρωϊανό και Βελισσαροπούλου-Καράκωστα (2010, 242-245).

στη νομοπαραγωγική διαδικασία. Το δε Ευρωπαϊκό Δίκαιο προσέθεσε από εντάξεως στην Κοινότητα (και πλέον Ένωση) και αδιαλείπτως προσθέτει πληθώρα «εμμέσων» μεταφυτεύσεων².

Ωσαύτως αποτελεί το ελληνικό Δίκαιο και οι επιμέρους κλάδοι του εξαιρετικά ενδιαφέρον -πλην όμως εν πολλοίς παραβλεφθέν από τη διεθνή βιβλιογραφία - αντικείμενο μελέτης για τους απανταχού συγκριτικολόγους από το οποίο δύνανται εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για το φαινόμενο των μεταφυτεύσεων δικαίου. Είναι τελικά εφικτές; Λειτουργούν κατά τον ίδιο τρόπο στην δότρια δικαιική τάξη και στην λήπτρια; Συνιστούν μια δυναμική διεργασία ή μήπως εξαντλούνται στην κύρωσή τους με νόμο; Ποιος ο ρόλος του λοιπού νομικού και κοινωνικού πλαισίου στην λειτουργία τους;

Η παρούσα μελέτη, εστιάζοντας σε διατάξεις του νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών, ενός νόμου «πολυσυλλεκτικού» με επιρροές (κυρίως) από το Ηπειρωτικό Δίκαιο και το Κοινοδικαίο³, επιχειρεί να δώσει απάντηση σε αυτά (και άλλα) ερωτήματα. Προς τούτο διεξάγει μια ιστορική-δικαιοσυγκριτική έρευνα πάνω στην εταιρική αγωγή, από εισαγωγής της από το γερμανικό Δίκαιο το 1962 στον Ν. 2190/1920⁴ έως και το Ν. 4845/2018⁵. Στις ακόλουθες παραγράφους εκτίθενται, λοιπόν, οι «βίοι παράλληλοι» της ελληνικής και γερμανικής εταιρικής αγωγής. Επιπλέον, καθίσταται σαφές ότι πλείστες των παθογενειών αυτού του μηχανισμού προστασίας των μετόχων και εταιρικής διακυβέρνησης ανάγονται στην επέμβαση- οι λοιποί στο μόσχευμα το ίδιο.

Περί της Προβληματικής σχετικά με τις Μεταφυτεύσεις Δικαίου εν Συντομία

Παρά την προαναφερθείσα μακρόχρονη ιστορία του φαινομένου, υφίσταται -ολίγον τι ονίμως- διχογνωμία σχετικά με τη χρησιμότητά του, ακόμη και αμφισβήτηση περί του εφικτού του⁶. Από τη μία, υποστηρίζεται ότι οι μεταφυτεύσεις δικαίου έχουν κομβικό ρόλο στην εξελικτική πορεία των εθνικών δικαίων και την δικαιική σύγκλιση⁷, ενώ, από την άλλη, οι αρνητές προτάσσουν την ασυμβατότητα μεταμοσχευμένου κανόνα ή θεσμού και κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου της λήπτριας έννομης τάξης⁸. Κατά τη γνώμη του γράφοντος, η ανωτέρω διάσταση απόψεων οφείλεται στο γεγονός ότι οι εκφραστές τους ανήκουν σε διαφορετικές σχολές επιστημολογίας του δικαίου. Αδιαμφισβήτητα, όσον αφορά κλάδους του δικαίου υπερχειλούς πολιτισμικής ευαισθησίας, όπως το οικογενειακό

²Αναφορικά με το εταιρικό δίκαιο, για παράδειγμα, μέσω Κανονισμών και Οδηγιών (ιδία των εταιρικών, ως αυτές έχουν πλέον κωδικοποιηθεί δια της Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132) εισήχθησαν στο ελληνικό Δίκαιο στοιχεία αγγλικού, γαλλικού, γερμανικού κ.ά. Δικαίων.

³Επί παραδείγματι, το κατεξοχήν εξαγωγίμο προϊόν του αμερικανικού εταιρικού δικαίου, ο κανόνας της επιχειρηματικής κρίσης, αποτυπώνεται στο άρθρο 102, παρ. 2 Ν.4548/2018.

⁴Σημειώνεται εδώ ότι το νομοθέτημα αυτό μεταμόσχευσε στο ελληνικό Δίκαιο το θεσμό της ανωνύμου εταιρίας.

⁵Περί μεθοδολογίας συγκριτικού δικαίου, βλ. Reimann και Zimmermann (2006), Zweigert και Kötz (1998), Gutteridge (2015), Monateri (2012).

⁶Βλ. συνοπτική ανάλυση σε Μουσταίρα (2003, 95-107).

⁷Ο πλέον γνωστός υποστηρικτής είναι ο Alan Watson (βλ. ανωτέρω) (Watson, 1978, 37 CLJ, 313).

⁸Όλως ενδεικτικώς, Legrande (1997), Kahn-Freund (1974).

δίκαιο, πάμπολλα «μοσχεύματα» κατά καιρούς απερρίφθησαν. Τουναντίον, αναφορικά με άλλους κλάδους δικαίου και ιδία το εμπορικό δίκαιο, παρατηρείται ιδιαίτερη κινητικότητα κανόνων και πρακτικών, ενισχυόμενη από (και εξυπηρετώντας ταυτόχρονα) τις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης. Όχι μόνο αποτελούν κινητήριο δύναμη κοινωνικών αλλαγών, αλλά και διευκολύνουν την αλληλεπίδραση μεταξύ των πολιτών των διαφόρων ανά τον κόσμο κρατών.

Εστιάζοντας στο εμπορικό και δη το εταιρικό δίκαιο, παρατηρούμε ότι αποτέλεσμα αυτών των μεταφυτεύσεων είναι αξιοσημείωτη δικαιική σύγκλιση⁹, έστω και εάν η προφητεία των Hansmann και Kraakman (2001, 439) περί «τέλους της ιστορίας του εταιρικού δικαίου» παραμένει ανεκπλήρωτη¹⁰. Τώρα το εάν η σύγκλιση αυτή σκοπό ή αποτέλεσμα έχει την επιχειρηματική αποδοτικότητα αποτελεί αντικείμενο συζήτησης (Bebchuk και Roe, 1999, LaPorta et al., 1998, LaPorta et al., 2000, Braendle, 2005, Siems και Deakin, 2010).

Σε κάθε περίπτωση, η μεταφύτευση δικαίου, διερχόμενη τη νομοθετική διαδικασία, απαιτεί σεβασμό στους κανόνες της νομοτεχνικής και ικανότητας συγκριτικολόγου. Ως αναλύεται στις ακόλουθες παραγράφους, η εσφαλμένη απόδοση του λεκτικού του κανόνα στη γλώσσα της λήπτριας έννομης τάξης ή η παράβλεψη υποστηρικτικών του κανόνα δομών μπορούν να δημιουργήσουν ουσιώδη ζητήματα. Επίσης, επειδή το δίκαιο ως ρυθμιστής των ανθρώπινων σχέσεων διαρκώς εξελίσσεται, η μεταφύτευση κανόνων δικαίου δεν συνεπάγεται νομοτελειακά και τη διαχρονική ομοιομορφία των. Την όποια σύγκλιση λοιπόν μπορεί να ακολουθήσει απόκλιση και ενδεχομένως ένας δυναμικός διάλογος μεταξύ της δότριας και της λήπτριας έννομης τάξης ο οποίος μπορεί να αναδείξει τις προβληματικές πτυχές εκάστου κανόνα και να προσφέρει λύσεις.

Η Εισαγωγή της Εταιρικής Αγωγής στο Ελληνικό Δίκαιο των Ανωνύμων Εταιρειών

Η εταιρική αγωγή εισήχθη στο ελληνικό Δίκαιο το 1962 με το Νόμο 4237/1962. Πρότυπό της είχε τη σχετική διάταξη του γερμανικού Νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών του 1937, η οποία αποτελούσε μετεξέλιξη της εταιρικής αγωγής του γερμανικού Εμπορικού Κώδικος του 1884. Οι δε διατάξεις του νόμου του 1937 εφαρμογή είχαν και στην Αυστρία, το μόνο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής ένωσης που, πέραν της Ελλάδας και της Γερμανίας, διαθέτει εταιρική αγωγή διά ειδικών εκπροσώπων (Schiemer, 1980, 436-448). Θα έλεγε κανείς ότι ο συγχρονισμός αυτής της μεταφύτευσης δικαίου είναι κάπως ιδιαίτερος, αν όχι ατυχής, καθότι λίγα χρόνια μετά, το 1965 αναμορφώθηκε ο γερμανικός νόμος¹¹. Εν συντομία, σκοπός του κανόνα αυτού είναι η διασφάλιση των αξιώσεων της εταιρίας, πρωτοβουλία των (μικρο)μετόχων, ιδία σε περίπτωση που τα εταιρικά όργανα έχουν την αρμοδιότητα ενάσκησής τους αδρανούν να το πράξουν ή υφίσταται σχετική σύγκρουση συμφερόντων (Σκούρας^{1983, 557}). Ιδία, παρέχει σε εκ του νόμου μειοψηφία ποσοστού του μετοχικού κεφαλαίου τη δυνατότητα να

⁹Για τους τύπους σύγκλισης βλ. Hay (2004, 231).

¹⁰Ιδέ επίσης Ogus (1999, 405), Siems (2008), Dine και Koutsias (2013), West (2001, 527).

¹¹Aktiengesetz vom 6 September 1965.

υποχρεώσει την εταιρία να ενάγει (κατ' ορθή άποψη όχι υπό στενή έννοια) την εταιρική διοίκηση για πταίσμα της. Προσέτι, προβλέπει ότι οι μέτοχοι μπορούν να διορίσουν ειδικούς εκπροσώπους ή να αιτηθούν, ως μειοψηφία τέτοιο διορισμό στο κατά τόπον και καθ' ύλην αρμόδιο δικαστήριο. Προσιδιάζει ωσαύτως στην παράγωγη αγωγή του Κοινοδικαίου ή την *actio pro socio* (Mock, 2008, 264), διαφέροντας ωστόσο ουσιωδώς από αυτές όσον αφορά την ενεργητική νομιμοποίηση, καθότι εν αντιθέσει με αυτές, οι μέτοχοι δεν δύνανται παρασταθούν ως διάδικοι στη δίκη σχετικά με τις εταιρικές αξιώσεις. Είναι άξιο αναφοράς ότι ο Γερμανός νομοθέτης κατέληξε σε αυτό το μέτρο απορρίπτοντας τις διαθέσιμες εναλλακτικές υπό τον φόβο της κατάχρησης εκ των μικρομετόχων του σχετικού δικαιώματος, εάν αυτό ήταν ευχερώς διαθέσιμο σε αυτούς (Hirt, 2005, Zollner σε Hommelhoff et al., 1994, Wilhelmi και Wilhelmi, 1967, Barz et al., 1961). Καταπώς φαίνεται ωστόσο, ο φόβος αυτός και η διστακτικότητα του νομοθέτη να παράσχει μεγαλύτερη δύναμη στους μετόχους αποτέλεσμα είχε την αχρησία του κανόνα αυτού, τόσο στη Γερμανία όσο και στην Ελλάδα.

Η απόδοση ωστόσο του κανόνα στα ελληνικά ήταν προβληματική. Ακόμη και στις περιπτώσεις όπου ο Έλληνα νομοθέτης επέλεξε την οδό της πιστής επί λέξει μετάφρασης, η μη λήψη υπόψιν των διαφορών μεταξύ ελληνικού και γερμανικού Δικαίου οδήγησε σε διχογνωμία και αβεβαιότητα¹².

Παράδειγμα σχετικό αποτελεί η κάτωθι παράγραφος:

Die Ansprüche der Gesellschaft [...] aus der Gesellschaftsführung gegen die Mitglieder des Vorstands und des Aufsichtsrats müssen geltend gemacht werden, wenn es die Hauptversammlung mit einfacher Stimmenmehrheit beschliesst, oder es eine Minderheit verlangt, deren Anteile zusammen den zehnten Teil des Grundkapitals erreichen.

Το δε λεκτικό της αντίστοιχης διάταξης του Ν.2190/1920, ήτοι του άρθρου 22β, στην αρχική του εκδοχή είχε ως εξής:

Αι αξιώσεις της εταιρείας κατά των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου εκ της διοικήσεως των εταιρικών υποθέσεων ασκούνται υποχρεωτικώς, εάν, εννοείται η ζημία δεν οφείλεται εις δόλον, αποφασίση τούτο η γενική συνέλευσις δι' απολύτου πλειοψηφίας ή ζητήσουν τούτο παρά του Διοικητικού Συμβουλίου μέτοχοι εκπροσωπούντες το 1/3 του καταβλημένου εταιρικού κεφαλαίου.

Πέραν των τροποποιήσεων αναφορικά με το απαιτούμενο ποσοστό μειοψηφίας, τα όργανα εταιρικής διοίκησης και την -μάλλον πρόχειρη προσθήκη- του δόλου¹³, η ελληνική διάταξη είναι ταυτόσημη της γερμανικής. Για το Γερμανό νομικό το νόημα της διάταξης αυτής είναι ξεκάθαρο: η ενάσκηση αξιώσεων της εταιρίας αποτελεί, καταρχήν, αρμοδιότητα του εκτελεστικού συμβουλίου και, στις περιπτώσεις του άρθρου 97 του νόμου περί ανωνύμων εταιριών, του εποπτικού

¹²Η πρακτική αυτή δεν ενδείκνυται πάντα και συχνά η απόδοση είναι προτιμητέα, βλ. Gutteridge (2015), Markesinis (2003).

¹³Πασσιάς (1969, 693), ορθώς και εγκαίρως παρατήρησε το ασυνάρτητο της φράσεως καθότι αφενός η λέξη «εννοείται» δεν αρμόζει σε κείμενο νόμου και αφετέρου προφανώς ο νομοθέτης εννοούσε ότι άσκηση της αγωγής από την εταιρεία αποτελεί υποχρέωση του Συμβουλίου ακόμα και αν δεν υπάρξει απόφαση Γενικής Συνέλευσης όταν αυτή αφορά δόλο.

συμβουλίου. Εναπόκειται δε στην διακριτική τους ευχέρεια να πράξουν τούτο, εκτός εάν υφίσταται σχετική απόφαση Γ.Σ. ή αίτηση μειοψηφίας, οπότε και υπέχουν υποχρέωση (Baumbach και Hueck, 1949, Teichman και Koehler, 1950, 257, Gessler, 1987).

Ωστόσο και παρά τις ομοιότητες του λεκτικού, στην Ελλάδα έγινε δεκτή μια πολύ διαφορετική θέση, τόσο από ακαδημαϊκούς όσο και από τον Άρειο Πάγο (Σκαλίδης, 2016). Αντί της δυνατότητας Γ.Σ. και μειοψηφίας να υποχρεώσουν την εταιρία να ενάγει, κατ' εξαίρεση της προαναφερθείσας διακριτικής ευχέρειας, ερμηνεύτηκε η διάταξη αυτή ως θεσπίζουσα αποκλειστική αρμοδιότητα αυτών αναφορικά με τις δίκες της εταιρίας κατά των διοικούντων.

Ένα από τα βασικά επιχειρήματα όσων συντάσσονται με αυτήν την άποψη είναι ότι οι σχετικές αποφάσεις πρέπει να παίρνονται από εταιρικό όργανο άλλο του Δ.Σ., λόγω της διαφαινόμενης σύγκρουσης συμφερόντων-δεδομένου ότι η ΑΕ διαθέτει δύο όργανα αποφάσεων, τους μετόχους της και το Δ.Σ. (Σκαλίδης, 2015). Πιθανότατα, λοιπόν, εάν το ελληνικό Δίκαιο Ανωνύμων Εταιριών διέθετε δύο συμβούλια, εποπτικό και εκτελεστικό, όπως το γερμανικό, να μην υφίστατο η ανωτέρω ερμηνευτική διαφοροποίηση. Σε περίπτωση αμφιβολίας, η συστηματική ερμηνεία θα μείωνε τα περιθώρια απόκλισης από το γερμανικό πρότυπο, ενώ η καταφυγή στα πορίσματα της γερμανικής θεωρίας και νομολογίας θα ήταν έτι πλέον ενδεδειγμένη. Πράγματι, η περίπτωση αυτή είναι ενδεικτική των επιπτώσεων σε ένα κανόνα δικαίου της ένταξής του σε ένα αλλοδαπό δικαιοσύστημα, όταν αυτό δεν διαθέτει θεσμούς, δομές ή διαδικασίες κομβικές για την λειτουργία του κανόνα αυτού. Εν προκειμένω, η αποκλίνουσα στάση της ελληνικής νομολογίας κρίνεται, κατά τη γνώμη του γράφοντος, αρκούντως προβληματική, αφαιρώντας από το Δ.Σ. τη δυνατότητα εναγωγής ακόμη και πρώην μελών του και δυσχεραίνοντας την άσκηση των εταιρικών αξιώσεων, εξαρτώντας αυτήν από το εταιρικό όργανο με τη μικρότερη πρόσβαση σε πληροφορίες και υπάγοντάς την σε χρονοβόρες διαδικασίες. Ο Έλληνας νομοθέτης πάντως προσφάτως έδειξε αντανακλαστικά σχετικά με αυτό το ζήτημα, καθότι πλέον σύμφωνα με το αρθ. 103 Ν.4548/2018 η αρμοδιότητα (και υποχρέωση) άσκησης των εταιρικών αξιώσεων κατά των διοικούντων την εταιρία αδιαστίκτως ανατίθεται στο Δ.Σ.¹⁴.

Επιπλέον, η μεταφορά της εταιρικής αγωγής στο ελληνικό Δίκαιο καταδεικνύει ότι η πιστή και επί λέξει μετάφραση δεν ενδείκνυται πάντα για τους σκοπούς των μεταφυτεύσεων δικαίου, ιδία όταν αυτή συνεπάγεται διατύπωση που ξενίζει λειτουργούς και συλλειτουργούς δικαιοσύνης στην λήπτρια έννομο τάξη. Το άρθρο 22β, παρ. 3 είχε ως εξής:

Πρός διεξαγωγήν της δίκης η γενική συνέλευσις **δύναται** να διορίση ειδικούς εκπροσώπους. Εάν η ενάσκησις της αξιώσεως ζητήται από την μειοψηφίαν [...] **δύναται** ο Πρόεδρος των Πρωτοδικών [...] να διορίση ειδικούς εκπροσώπους της εταιρείας προς διεξαγωγήν του δικαστικού αγώνος.

¹⁴«Το διοικητικό συμβούλιο έχει την υποχρέωση έγκαιρης, πλήρους και επιμελούς άσκησης των αξιώσεων της εταιρείας κατά των προσώπων που έχουν ευθύνη, σύμφωνα με το άρθρο 102, σταθμίζοντας το εταιρικό συμφέρον. Το διοικητικό συμβούλιο οφείλει να παρέχει στους μετόχους εξηγήσεις για την τυχόν μη άσκηση των αξιώσεων».

Αποτελεί και αυτό, στο σύνολό του (πλην της εξαίρεσεως των «ενδεδειγμένων προσώπων» που αναφέρεται στο γερμανικό κείμενο), λέξη προς λέξη μετάφραση του γερμανικού άρθρου 122:

Zur Führung des Rechtsstreits **kann** die Hauptversammlung besondere Vertreter bestellen. Verlangt die Minderheit die Geltendmachung des Anspruchs, so **kann** das Gericht die von ihr bezeichneten Personen als Vertreter der Gesellschaft zur Führung des Rechtsstreits bestellen.

Η χρήση της λέξης «δύνатаι» όταν πρόκειται για απόφαση δικαστηρίου αποτέλεσε μια σχετική πρωτοτυπία για τον Έλληνα νομοθέτη. Εκ πρώτης όψεως, υποδηλώνει διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου (στην Γερμανία η αντίστοιχη διάταξη ερμηνεύτηκε ως υποχρέωση) να διορίσει ειδικούς εκπροσώπους εάν κρίνει αυτό αναγκαίο για την νόμιμη και επιμελή διεξαγωγή του δικαστικού αγώνος εκ μέρους της εταιρίας (Teichman και Koehler 1950, Barz et al., 1961). Παρά ταύτα, σύσσωμη η θεωρία και η νομολογία ερμηνεύσαν το εδάφιο αυτό ως θεσπίζον υποχρέωση του δικαστηρίου να διορίσει ειδικούς εκπροσώπους, εάν φυσικά η αίτηση πληροί τις λοιπές προϋποθέσεις δικονομικού και ουσιαστικού δικαίου¹⁵. Επήλθε έτσι μια ιδιότυπη σύγκλιση με τη μητρική έννομη τάξη, καθότι ήδη από το 1965 το άρθρο 147 του αναμορφωμένου νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών, όπως και το αυστριακό Δίκαιο, ρητά προέβλεπαν υποχρέωση (Wilhelmi και Wilhelmi, 1967, 806, Schiemer, 1980, 437). Όπως και να έχει, από τη σκοπιά της εταιρικής διακυβέρνησης, αμφότερες οι διατάξεις κρίνονται ανεπαρκείς, διότι επιτρέπουν στην μειοψηφία - άπαξ και εκπροσωπεί το απαιτούμενο ποσοστό μετοχικού κεφαλαίου, αιτηθεί προσηκόντως την άσκηση των αξιώσεων από το ΔΣ και συμμορφούται με τις ισχύουσες προθεσμίες - να επιτύχει την άνευ ετέρου άσκηση αγώνων στερούμενων αντικειμένου και πιθανώς αντικείμενων στο εταιρικό συμφέρον. Μπορεί για το ζήτημα που εξετάστηκε ακριβώς παραπάνω να μην υπάρχει σαφής ένδειξη ότι η δοθείσα ερμηνεία αποτελεί προϊόν διαλόγου μεταξύ του ελληνικού και γερμανικού νομικού κόσμου, αυτό όμως δεν ισχύει για άλλα στοιχεία της εταιρικής αγωγής. Επί παραδείγματι, η υποχρέωση άσκησης της αγωγής εντός εξαμήνου προβλημάτισε τους νομικούς τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Γερμανία. Σύμφωνα με τους Teichman και Koehler (1950), η χρήση του όρου «οφείλει», «συνιστά απόκλιση από τις κατά τα άλλα εφαρμοζόμενες αρχές, η οποία δεν δικαιολογείται αρκούντως και καθιστά την κατανόηση του νόμου πιο δύσκολη» (Teichman και Koehler, 1950, 259). Ομοίως προβληματισμένοι περί του νοήματος της διάταξης ήσαν οι Έλληνες ακαδημαϊκοί. Στραφήκαν ωστόσο στην διαθέσιμη γερμανική βιβλιογραφία. Ο Πασσιάς, αναφερόμενος στους Schmidt-Meyer-Landrut καταλήγει σχετικά στο συμπέρασμα ότι το αναφερόμενο εξάμηνο δεν συνιστά αποσβεστική προθεσμία, αλλά το άπραγο πέρας της επισείει ευθύνη για το Δ.Σ.

Η Εξέλιξη της Εταιρικής Αγωγής

¹⁵Όλος ενδεικτικώς, βλ. Γεωργακόπουλος (1974), 144.

Αναφερθήκαμε ήδη παραπάνω σε τροποποιήσεις που υπέστη ο γερμανικός κανόνας δικαίου κατά την μεταφορά του στον Ν. 2190/1920. Αξίζει να εστιάσουμε σε μία εξ αυτών, ήτοι της προσθήκης του δόλου του αδικοπραγούντος ως προϋπόθεσης για να τεθεί το Δ.Σ. υπό την υποχρέωση έγερσης της εταιρικής αγωγής. Και τούτο διότι, ελέω λανθασμένης νομοτεχνικής αυτή η επιπλέον προϋπόθεση κατέστησε την προσθήκη του πέρατος του εξαμήνου ως ρητή προϋπόθεση για την αίτηση δικαστικού ορισμού ειδικού εκπροσώπου ιδιαίτερα προβληματική¹⁶. Η έκφραση «ασκούνται υποχρεωτικώς, εάν, εννοείται η ζημία δεν οφείλεται εις δόλον, αποφασίση τούτο η γενική συνέλευσις δι' απολύτου πλειοψηφίας ή ζητήσουν τούτο παρά του Διοικητικού Συμβουλίου μέτοχοι εκπροσωπούντες το 1/3» οδήγησε ακαδημαϊκούς και (πρωτοβάθμια) δικαστήρια στην εντύπωση ότι η περίπτωση του δόλου είναι διακριτή αυτής της αιτήσεως της μειοψηφίας και ότι αυτό συνεπάγεται την μη εφαρμογή της εξαμήνου προθεσμίας ως προϋπόθεσης αίτησης διορισμού ειδικού εκπροσώπου (Τριανταφυλλάκης, 2003, 673, Δωρής, 2002). Η σχετική διάταξη αντικαταστάθηκε το 1995¹⁷. Παρά ταύτα και παρά το γεγονός ότι η εκεί διατύπωση ήταν σαφέστερη, ο Ν. 2190/1920 δεν προέβη σε κάποια ουσιαστική διόρθωση ως την αντικατάστασή του από τον Ν.4548/2018 την 1.1.2019. Μη έχοντες στην περίπτωση αυτή περιθώρια να στραφούν στη γερμανική θεωρία και νομολογία¹⁸, το πραγματικό νόημα της διάταξης αποκρυσταλλώθηκε το 2011, αφού έκτοτε παγιώθηκε η νομολογιακή στάση ότι η εξαμήνου προθεσμία εφαρμόζεται σε¹⁹ αμφοτέρως τις περιπτώσεις.

---

¹⁶Βλ. κριτική για το λεκτικό σε Ρουσσάκη (1965, 134) και Πασσιά (1969, 693). Η προσθήκη αυτή σημειούται ότι μετρίασε την ασάφεια του πρωτοτύπου γερμανικού κειμένου αναφορικά με το εάν το εξάμηνο της παραγράφου 2 συνιστά αποσβεστική προθεσμία.

¹⁷Με την παρ.5 άρθρ.10 Ν.2339/1995 (Α 204).

¹⁸Είναι άξιο αναφοράς ότι το 1995 η τότε μεταρρύθμιση εισήγαγε όμοια προϋπόθεση για αιτήσεις διορισμού ειδικών εκπροσώπων σε περίπτωση δόλου ή βαρέων παραβάσεων του νόμου ή του καταστατικού.

¹⁹Όλος ενδεικτικώς, ΑΠ 1256/2011.

Σύντομη Αξιολόγηση της Εταιρικής Αγωγής σε Ελλάδα και Γερμανία από τη Σκοπιά της Εταιρικής Εποπτείας και Προστασίας του Μετόχου

Η εταιρική αγωγή αποτελεί μονόδρομο για την αποκατάσταση της ανακλαστικής ζημίας των μετόχων²⁰. Παρά ταύτα, τόσο η ελληνική όσο και η γερμανική της εκδοχή υπέπεσαν σε αχρησία²¹. Πέραν των προβλημάτων που εξετέθησαν ανωτέρω, οι περιορισμοί που θέτουν οι εν λόγω διατάξεις αποκλείουν μεγάλη μερίδα των μετόχων από την άσκηση του σχετικού μετοχικού δικαιώματος. Ας σταθούμε εν συντομία, χάριν οικονομίας χώρου, σε δύο από αυτούς.

Πρώτον, η άσκησή της επαφίεται σε πρωτοβουλία μετόχων εκπροσωπούμενων ποσοστό του μετοχικού κεφαλαίου, περιορισμό που διατηρήθηκε τόσο εν Ελλάδι κατά την αντικατάσταση του Ν 2190/1920 όσο και εν Γερμανία κατά την αντικατάσταση της εταιρικής αγωγής από την παράγωγη αγωγή του άρθρου 148 του εκεί Νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών (Koch, 2006, 769, 777)²². Η νομοθετική αυτή επιλογή σκοπό έχει τη διασφάλιση κίνησης της διαδικασίας από μετόχους των οποίων τα συμφέροντα είναι στενά συνδεδεμένα με αυτά της εταιρίας. Ωστόσο, η σύνδεση αυτή κεφαλαιακής συμμετοχής και εταιρικού συμφέροντος είναι, εν πολλοίς, αυθαίρετη. Τούτο πρόδηλον άλλωστε από την πλειάδα τροποποιήσεων, διαχρονικά, των σχετικών ποσοστών σε αμφοτέρως τις εδώ εξεταζόμενες έννομες τάξεις. Τελικά, ποιο είναι το ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής προκειμένου να διασφαλισθεί μια τέτοια ταύτιση; 1%;²³ 5%;²⁴ 10%;²⁵ 33%;²⁶ Αρμόζει δε η εφαρμογή του αυτού ποσοστού σε όλα τα μεγέθη (μικρές, μεσαίες, μεγάλες), τύπους (εισηγμένες ή μη κλπ) και χαρακτήρα (οικογενειακή, «μεγάλης διασποράς» κλπ) εταιριών;²⁷ Και τι συμβαίνει σε περίπτωση που μια τέτοια μειοψηφία αιτείται τον διορισμό ειδικών εκπροσώπων δρώντας ενάντια στο εταιρικό συμφέρον; Ο Έλλην νομοθέτης πρόσφατα, σε αναγνώριση του προβλήματος αυτού, εισήγαγε -κάπως διστακτικά- το κριτήριο του εταιρικού συμφέροντος ως παράγοντα σχηματισμού δικανικής κρίσης, κατά τα πρότυπα της γερμανικής παράγωγης αγωγής (Zouridakis, 2020, 105). Άλλωστε, σε πλείστες των περιπτώσεων, η εταιρική αγωγή καλείται να προσφέρει λύση στο αδιέξοδο

²⁰Όταν η εταιρία υφίσταται ζημία, αυτή (συνήθως) ανακλάται στην αξία των μετοχών της. Ωστόσο, λόγω της αρχής της διατήρησης του κεφαλαίου, της αρχής του διαχωρισμού εταιρικής περιουσίας από αυτή των μετόχων και προς αποφυγή διπλής αποζημίωσης αορίστου αριθμού μετόχων, απαγορεύεται στους ανακλαστικώς ζημιωθέντες μετόχους η απευθείας έγερση αξιώσεων αποκατάστασής της. Βλ. ΕΔΔΑ: *Agrotexim and Others v. Greece* (A/330) (1996) 21 E.H.R.R. 250 [65], γερμανική νομολογία: BGH 10.11.1986 ZIP 1987; 29 WM 1987 13, 16 and BGH 11.07.1988 ZIP 1988, 1112, 1115 ελληνική νομολογία: ΑΠ 1888/2005 ΔΕΕ 2006, 392, ΕφΑθ 5864/2011 ΔΕΕ 2012, ΑΠ 1285/1980 ΕΕμπΔ ΛΒ' 394, 397.

²¹Βλ. εκτενή ανάλυση με λεπτομερή πίνακα σχετικής ελληνικής νομολογίας σε Zouridakis (2020). Όσον αφορά την Γερμανία, βλ., μεταξύ άλλων, Xiaoning (2007, 205).

²²Begr. RegE UMAG, BT-Drs. 15/5092 20.

²³Νέο άρθρο 148 του γερμανικού Νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών.

²⁴Άρθρο 104 του Ν. 4548/2018.

²⁵Άρθρο 22β Ν.2190/1920 ως ίσχυε από το 2007 και έπειτα.

²⁶Άρθρο 22β Ν.2190/1920 στην αρχική του μορφή.

²⁷Ως παρατηρεί εύστοχα ο Baums, ακόμη και το 1% «(i)n the case of Daimler Benz, for example, with an equity capital of about DM 2.3 bn this means that one would have to hold shares with a nominal value of DM 230 million» (Baums, 1996, 322).

που δημιουργεί η επιρροή των μεγαλομετόχων στο ΔΣ, το οποίο ενδέχεται να ζημίωσε την εταιρία δρώντας κατ' εντολή των. Προδήλως και η έγερσή της σε αυτήν την περίπτωση καθίσταται απίθανη εάν αυτοί εκπροσωπούν τόσο μεγάλο ποσοστό του κεφαλαίου ώστε το υπολειπόμενο να εκπίπτει του απαιτούμενου ελαχίστου και ωσαύτως να μην επαρκεί για άσκηση του μειωψηφικού δικαιώματος. Αλλά και εάν ακόμη υπάρχει ικανή μειοψηφία, αυτή, εν συγκρίσει με το σύνολο των μικρομετόχων, είναι ευχερέστερα προσεγγίσιμη από τους αδικοπράγουντες (Grechenig και Sekyra, 2007), προκειμένου να αποτραπεί η κίνηση της σχετικής διαδικασίας ακόμη και εάν τούτο βαίνει εις βάρος των συμφερόντων των λοιπών μικρομετόχων ή των συναλλασσόμενων με την εταιρία (πιστωτών, εργαζομένων κλπ).

Δεύτερον, οι χρονικοί περιορισμοί που τίθενται έτι πλέον περιορίζουν την άσκηση του σχετικού δικαιώματος. Τόσο η κτήση της μετοχικής ιδιότητας για ικανό χρονικό διάστημα πρότερον της αιτήσεως, όσο και η πάροδος πολύμηνου προθεσμίας²⁸ περιορίζουν τον πιθανό αριθμό αιτούντων και διευκολύνουν την παρεμπόδιση από τους αδικοπράγουντες²⁹ αντίστοιχα.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι η εισαγωγή των ανωτέρω περιορισμών στο ελληνικό δίκαιο ευθύνεται, εν πολλοίς, για την αχρησία της σχετικής διάταξης, ως συνέβη και στη δότρια έννομο τάξη. Κατ' ακολουθία, δεν ευθύνονται μόνο τα όποια σφάλματα κατά την μεταφορά και απόδοση των σχετικών διατάξεων στην εγχώρια έννομο τάξη για το πρόβλημα αυτό, αλλά και η ίδια η προσέγγιση του Γερμανού νομοθέτη -το «μόσχευμα». Επανερχόμενοι λοιπόν στη συζήτηση περί του εφικτού ή μη των μεταφυτεύσεων δικαίου, δυνάμεθα να συμπεράνουμε ότι πράγματι η διάταξη αυτή λειτούργησε με τον ίδιο (μάλλον απογοητευτικό) τρόπο και στις δύο χώρες. Κατ' άλλη άποψη, αμφότερες έννομες τάξεις επέτυχαν, εξίσου αποτελεσματικά, την αποτροπή του μετοχικού ακτιβισμού. Η άποψη αυτή όμως δεν ανταποκρίνεται απαραίτητα στην πραγματικότητα. Πράγματι, η εισηγητική έκθεση του Ν 4237/1962 ομολογεί ότι «[δ]εν εθεωρήθη όμως σκόπιμον να προχωρήσωμεν εις το θέμα της ευθύνης των μελών του Συμβουλίου όσον μακράν προβλέπεται υπό τινών άλλων νομοθεσιών»³⁰. Η αυτή προσέγγιση διετηρήθη και το 2007³¹. Ομοίως και η μεταρρύθμιση KonTraG απετέλεσε συμβιβαστική λύση και προτιμήθηκε ως η λιγότερο δραστική επιλογή³². Ωστόσο, δεν γίνεται να παραβλέψουμε το ότι τόσο το άρθρο 22β Ν 2190/1920 όσο και τα άρθρα 122-124 του γερμανικού Νόμου περί Εταιριών του 1937 σκοπό είχαν -μεταξύ άλλων- την προστασία της μειοψηφίας, ενώ οι σχετικές τροποποιήσεις και μεταρρυθμίσεις (Ν. 2339/1995, Ν 3601/2007, KonTraG) ήταν στο ίδιο πνεύμα. Το να πούμε λοιπόν ότι η εταιρική αγωγή επέτυχε σε Ελλάδα και Γερμανία υπονοεί ότι ο δεδηλωθείς σκοπός προστασίας της μειοψηφίας ήταν προσχηματικός,

²⁸Πλέον, κατά το αρθ. 104 παρ 2. Ν 4548/2018 κατ' ελάχιστον μηνός.

²⁹Δια της συγκάλυψης ή, ακόμη, και της προσχηματικής άσκησης αγωγής από την εταιρία.

³⁰Σ. 473.

³¹Διαβάζουμε στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 3604/2007: «ήταν επιβεβλημένο να υπάρξει κάποια βελτίωση στη θέση των μετόχων. Από την άλλη μεριά, η βελτίωση αυτή δεν μπορεί να είναι απότομη και έντονη, διότι διαφορετικά ελλοχεύει ο κίνδυνος ανατροπής ισορροπιών και προσδοκιών στις επιχειρήσεις, με δυσμενή αποτελέσματα».

³²Ως ομολογείται και εις Begr. RegE UMAG, BT-Drs. 15/5092 20: "Dennoch kam die Diskussion zur Organhaftung auch nach dem Inkrafttreten des KonTraG nicht zur Ruhe".

καθότι οι σχετικές διατάξεις υπελείποντο και των πλέον φειδωλών προσδοκιών των μικρομετόχων.

Συγκεφαλαίωση

Οι μεταφυτεύσεις δικαίου ήταν, είναι και -δικαίως, άπαξ και εξυπηρετούν τους σκοπούς του δικαίου- θα είναι αναπόσπαστο κομμάτι της νομοπαραγωγικής διαδικασίας. Η δε θέση περί ανέφικτου αυτών, λόγω δήθεν αδυναμίας μίας διάταξης να επιφέρει τα ίδια ή έστω όμοια αποτελέσματα σε διαφορετικό κοινωνικοοικονομικό και δικαιοκ πλαίσιο, κρίνεται μάλλον υπερβολική, ιδία σε μια εποχή εκμηδενισμού των αποστάσεων, αυξημένης πολιτισμικής επικοινωνίας και διεθνοποίησης ακόμη και των πλέον καθημερινών συναλλακτικών σχέσεων.

Προσάδει ωστόσο η δέουσα προσοχή και λήψη υπόψιν των διδαχών του συγκριτικού δικαίου κατά την εκτέλεσή των, τόσο κατά την επιλογή όσο και κατά την προσαρμογή του εισακτέου κανόνα. Οι εδώ εξεταζόμενες διατάξεις καταδεικνύουν ότι, μία προβληματική διάταξη πιθανότατα θα παρουσιάσει τα ίδια προβλήματα στη λήπτρια έννομο τάξη. Επιπλέον, η μη λήψη υπόψιν του νομικού πλαισίου στο οποίο λειτουργούσε το «μόσχευμα» ή η παράλειψη μεταφοράς συστατικών του στοιχείων καθιστούν δυσνόητες τις σχετικές διατάξεις και δυσχεραίνουν τη λειτουργία τους. Οφείλει, λοιπόν, ο νομοθέτης να κοιτάξει πέραν της νομοθεσίας με την οποία είναι εξοικειωμένος, εάν αυτή δεν έχει να προσφέρει κάτι αποδεδειγμένα λειτουργικό που να εξυπηρετεί τους σκοπούς αυτού³³. Η δε ιστορικό-δικαιοσυγκριτική μελέτη της ισχύουσας νομοθεσίας συχνά αναδεικνύει την πηγή των προβλημάτων της.

Μολοταύτα, ο διάλογος που αναπτύσσεται μεταξύ των νομικών δότριας και λήπτριας έννομης τάξης, επ' αφορμή της μεταφοράς των διατάξεων, συχνά προσφέρει λύσεις στα όποια προβλήματα ανακύπτουν. Είναι άλλωστε και αυτός ένας λόγος για τον οποίο οι μεταφυτεύσεις δικαίου κρίνονται θεμιτές.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Γεωργακόπουλος, Λ. (1974) *Το Δίκαιον των Εταιρειών*. Τρίτος Τόμος. Αθήνα.
- Δωρής, Φ. (2002) Η Σχέση των Άρθρων 69 ΑΚ, 22β παρ. 3 Ν. 2190/1920 και 786 παρ. 3 ΚΠολΔ, ως Ρυθμίσεων για την Αποτροπή του Κινδύνου Εξυπηρέτησης Συμφερόντων Αντίθετων προς τα Συμφέροντα του Εκπροσωπούμενου Νομικού Προσώπου. Β' ΧρΙΔ: 865-877.
- Μουσταίρα, Ε. (2003) *Σταθμοί στην Πορεία του Συγκριτικού Δικαίου. Θέσεις και Αντιθέσεις*. Αθήνα: Αντ.Ν. Σάκκουλας.
- Πασσιάς, Ι. (1969) *Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας*. Β' Τόμος. Αθήνα.

³³Είναι αξιοσημείωτο ότι η νέα εταιρική αγωγή του Ν 4548/2018, καίτοι απαλλαγμένη από πολλά από τα προβλήματα της παλαιότερης γερμανικής τοιαύτης, όχι μόνο διατηρεί κάποια δυσλειτουργικά της στοιχεία, αλλά και την πλαισίωσε με την εκ νέου εισαγωγή γερμανικών ρυθμίσεων αμφιβόλου λειτουργικότητας, όπως αυτή των ενώσεων και φόρουμ μετόχων (βλ. Zouridakis, 2020, 150-151).

- Ρουσσάκης, Γ. (1965) *Η Ανώνυμος Εταιρία*. Αθήνα: ΙΣΕ.
- Σκαλίδης, Λ. (2015) Τρία Ζητήματα της Εταιρικής Αγωγής στην Ανώνυμη Εταιρία (Αυτόβουλη Άσκηση από το Διοικητικό Συμβούλιο - Εις Ολόκληρον Ευθύνη - Παραγραφή). *Δίκαιο Επιχειρήσεων & Εταιριών* 4: 305-315.
- Σκαλίδης, Λ. (2016) Τρία Ζητήματα της Εταιρικής Αγωγής στην ΑΕ (Αυτόβουλη Άσκηση από το ΔΣ. Εις Ολόκληρον Ευθύνη – Παραγραφή). τ.τ. Ε. Αλεξανδρίδου.
- Σκούρας, Θ. (1983) Διορισμός και Αντικατάσταση Ειδικού Εκπροσώπου στην ΑΕ. Αθήνα: ΕΕμπΔ.
- Τριανταφυλλάκης, Γ. (2003) Ευθύνη Μετόχου Ασκούντος Επιρροή στη Διοίκηση Αωνόμου Εταιρίας. Εισήγηση στο *12^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικών Χρ/Δ*: 673-689
- Τρωϊανός, Κ., Βελισσαροπούλου-Καράκωστα, Ι. (2010) *Ιστορία Δικαίου*. Αθήνα: ΝΒ.

Αγγλική και Γερμανική

- Barz, C. H., Fischer, R., Klug, U., Mellerowicz, K., Meyer-Landrut, J., Schilling, W., et al. (1961) *Aktiengesetz Grosskommentar*. (German Stock Corporation Act). Berlin: Walter de Gruyter.
- Baumbach, A., Hueck, A. (1949) *Aktiengesetz*. (Stock Corporation Act). Munich: C. H. Beck.
- Baums, T. (1996) Personal Liabilities of Company Directors in German Law. *ICCLR* 9: 318-324.
- Bebchuk, L. A., Roe, M. J. (1999) A Theory of Path Dependence in Corporate Ownership and Governance. *Stanford Law Review* 52(1): 127-170.
- Braendle, U. C. (2005) Shareholder Protection in the USA and Germany - On the Fallacy of LLSV. *German Law Journal* 257 – 278.
- Dine, J., Koutsias, M. (2013) *The Nature of Corporate Governance*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Gessler, J. H. (1987) *Aktiengesetz Kommentar*. (Stock Corporation Law Commentary). Frankfurt: Kommentator Verlag.
- Grechenig, K., Sekyra, M. (2007) *No Derivative Shareholder Suits in Europe: A Model of Percentage Limits, Collusion and Residual Owners*. Working Paper No. 312. The Center for Law and Economic Studies, Columbia University School of Law.
- Gutteridge, H. C. (2015) *Comparative Law: An Introduction to the Comparative Method of Legal Study and Research*. Cambridge University Press.
- Hansmann, K. H., Kraakman, R. (2001) The End of History for Corporate Law. *Georgetown Law Journal* 89: 438-439.
- Hay, C. (2004) *Common Trajectories, Variable Paces, Divergent Outcomes? Models of European Capitalism under Conditions of Complex Economic Interdependence*. *Review of International Political Economy* 11(2): 231-262.
- Hirt, C. H. (2005) The Enforcement of Directors' Duties Pursuant to the Aktiengesetz: Present Law and Reform in Germany: Part 1. *ICCLR* 16(4): 179-192.
- Kahn-Freund, O. (1974) On Uses and Misuses of Comparative Law. *Modern Law Review* 37(1): 1-27.
- Koch, J. (2006) Das Gesetz zur Unternehmensintegrität und Modernisierung des Anfechtungsrechts – UMAG. (The Act on Corporate Integrity and Modernization of the Right of Contestation - UMAG). *ZGR* 35(6): 769-804.
- LaPorta, R., Lopez de Silanes, F., Schleifer, A., Vishny, R. W. (1998) Law and Finance. *Journal of Political Economy* 106(6): 1113-1155.
- LaPorta, R., Lopez de Silanes, F., Schleifer, A., Vishny, R. W. (2000) Investor Protection and Corporate Governance. *Journal of Financial Economics* 58(1-2): 3-27.

- Legrande, P. (1997) The Impossibility of Legal Transplants. *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 4: 111-124.
- Markesinis, B. S. (2003) *Comparative Law in the Courtroom and Classroom: The Story of the Last Thirty-Five Years*. Oxford: Hart Publishing.
- Mock, S. (2008) Die actio pro socio im Internationalen Privat- und Verfahrensrecht. (The actio pro socio in International Private and Procedural Law). *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht/The Rabel Journal of Comparative and International Private Law* 72(2): 264-301.
- Monateri, P. G. (2012) *Methods of Comparative Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Ogus, A. (1999) Competition between National Legal Systems: A Contribution of Economic Analysis to Comparative Law. *The International and Comparative Law Quarterly* 48(2): 405-418.
- Reimann, M., Zimmermann, R. (Eds.) (2006) *The Oxford Handbook of Comparative Law*.
- Schiemer, K. (1980) *Handkommentar zum Aktiengesetz*. (Hand Commentary on the Stock Corporation Act). Wien: Manzsche.
- Siems, M. (2008) *Convergence in Shareholder Law*. 1st Edition. Cambridge University Press.
- Siems, M., Deakin, S. (2010) Comparative Law and Finance: Past, Present, and Future Research. *Journal of Institutional and Theoretical Economics - JITE* 166(1): 120-140.
- Teichman, R., Koehler, W. (1950) *Aktiengesetz*. (Stock Corporation Act). Heidelberg: Lambert Schneider.
- Watson, A. (1974) *Legal Transplants*. Virginia, USA: University Press of Virginia.
- Watson, A. (1978) Comparative Law and Legal Change. *The Cambridge Law Journal* 37(2): 313-336.
- West, M. D. (2001) The Puzzling Divergence of Corporate Law: Evidence and Explanations from Japan and the United States. *University of Pennsylvania Law Review* 150(2): 527-601.
- Wilhelmi, H., Wilhelmi, S. (1967) *Aktiengesetz vom 6 September 1965 Kommentar*. (Stock Corporation Act of 6 September 1965 Commentary). Walter de Gruyter.
- Xiaoning, L. (2007) *A Comparative Study of Shareholders' Derivative Actions*. Kluwer.
- Zollner, W. (1994) Änderungsbedarf im Anfechtungsrecht. (Need for Change in the Right of Contestation). In P. Hommelhoff, M. Lutter, W. Odersky, H. Wiedemann, *Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Zouridakis, G. (2020) *Shareholder Protection Reconsidered: Derivative Action in the UK, Germany and Greece*. Oxon: Routledge.
- Zweigert, K., Kötz, H. (1998) *An Introduction to Comparative Law*. Oxford University Press.

Parallel Lives: The “Company’s Action” under Greek and German Law on Public Limited Companies

George Zouridakis

*Research Fellow, Athens Institute for Education and Research,
Greece*

The Greek provisions on the “Company’s Action”, the mechanism for the enforcement of corporate claims against corporate directors have been the subject of much controversy ever since they came into force in 1962. Criticism has, from time to time, focused on the obfuscated wording of the provision, the restrictions on shareholders’ legal standing posed by it and its unclear relationship with the broader legal framework. However, little attention, if any, is paid to the fact that the said provision was “transplanted” almost sixty years ago from the German legal order. Notwithstanding this constituting an exquisite case for the study of legal transplants from a comparatist’s viewpoint, the origins of L. 2190/1920 art. 22b and L.4548/2018 arts. 103-105 may (and do in many ways) explain the scarcity of corporate directors’ accountability in Greece. This paper offers a comparative law analysis of the Greek and the German company’s action (AktG s. 147 and its predecessor, s. 122), as they developed through time. It shows that the remedy’s deficiencies can be traced to the transplantation process and the transplanted rule itself. It further illustrates that legal transplants spark a dynamic interaction between the donor and the donee jurisdiction, which can provide useful insight on how to tackle common problems.

Keywords: *company’s action, corporate law, board accountability, minority protection, legal transplant, Greek law, German law*

